

ODGOJ GLAZBOM ZA KULTURNU RAZLIČITOST

Vesna SVALINA

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

UDK: 37.035:78

Prethodno priopćenje
Preliminary paper

Sažetak

Budući da živimo u vremenu globalizacije kad je sasvim normalno i uobičajeno stalno se susretati s drugim, različitim kulturama, i škola bi trebala biti mjesto na kojemu će se učenike poticati na razumijevanje, razmjenu i poštivanje kulturnih različitosti, odnosno mjesto na kojemu će se ostvarivati interkulturalni odgoj i obrazovanje. Na takav pristup upućuje nas i hrvatski Nacionalni okvirni kurikulum u kojemu je interkulturalizam izdvojen kao posebno načelo, a njegova primjena očekuje se na svim odgojno-obrazovnim razinama. U ovom smo radu posebnu pažnju usmjerili na pitanje mogućnosti odgoja glazbom za poštivanje kulturnih različitosti u osnovnim i srednjim glazbenim školama. Želja nam je utvrditi koliko se često učenici takvih škola susreću s različitim kulturama u okviru instrumentalne nastave i nastave zbora te koje su kulture pritom najzastupljenije. Do podataka smo došli analizom glazbenih programa s državnih natjecanja na kojima su sudjelovali učenici glazbenih škola. Riječ je o programima izvedenim na natjecanjima u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje i Hrvatskog društva glazbenih i plesnih pedagoga u sljedećim disciplinama: gudački i puhački instrumenti, harfa, harmonika, udaraljke i zbor.

Ključne riječi: *kultura, interkulturalizam, interkulturalni odgoj i obrazovanje, glazbene škole, instrumentalna nastava, zbor*

Uvod

Živimo u vremenu kad je puno lakše dolaziti u doticaj s drugim kulturama, čak i onim vrlo udaljenima, no pitanje je znači li veća mogućnost doticaja s drugim kulturama ujedno i bolje razumijevanje drugih i drugačijih od nas? Mnogi autori već su isticali kako u tom smislu veliko značenje ima odgoj za kulturnu različitost ili odgoj i obrazovanje za interkulturalizam (Perotti, 1995; Sekulić-Majurec, 1996; Hrvatić, 2007, 2009; Ninčević, 2009; Peko i sur., 2009; Bedeković, 2012). U Republici Hrvatskoj takav se odgoj ne ostvaruje samo u općeobrazovnim, nego i u glazbenim školama. To su škole koje, zbog složenosti posebnih glazbenih vještina koje se u njima stječu, još uvijek postoje kao zaseban odgojno-obrazovni sustav (Svalina i Matijević, 2011; Svalina, 2015). Iako se u glazbenim školama najveći naglasak stavlja na stručno glazbeno obrazovanje, različitim suvremenim oblicima školskog učenja moguće je kvalitetno ostvarivati i neke druge ciljeve. Kad je riječ o odgoju za različitost, odnosno odgoju i obrazovanju za interkulturalizam treba reći da za to glazbene škole imaju dobre preduvjete budući da vještinu sviranja i pjevanja učenici razvijaju na umjetničkom glazbenom repertoaru koji u velikom broju čine glazbena djela umjetnika iz drugih zemalja (europskih ili izvaneuropskih) (*Nastavni planovi i programi za osnovne glazbene škole i osnovne plesne škole*, 2006; *Nastavni plan i program za srednje glazbene škole*, 2008). Za početak bi bilo najbolje da se krene s približavanjem onih kultura s kojima se učenici inače susreću kroz glazbeni repertoar koji izvode na nastavi sviranjem ili pjevanjem. Potrebno je samo ustanoviti koje su kulture najzastupljenije, a to je moguće proučavanjem nastavnog plana i programa za osnovnu i srednju glazbenu školu, odnosno proučavanjem glazbenih programa s koncerata ili natjecanja na kojima su nastupili učenici glazbenih škola. Za potrebe ovog rada odlučili smo se provesti istraživanje u kojemu bismo se bavili pitanjem zastupljenosti pojedinih kultura u nastavi glazbe proučavanjem glazbenih programa izvedenih na Hrvatskom natjecanju učenika i studenata glazbe i plesa u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje i Hrvatskog društva glazbenih i plesnih pedagoga i to u nekoliko instrumentalnih disciplina te u disciplini Zborovi. Prije nego što prezentiramo rezultate tog istraživanja, nešto ćemo više reći o pojmovima koji su posebno važni za ovu temu, a to su u prvom redu *kultura*, *interkulturalizam* i *interkulturalni odgoj i obrazovanje*.

O pojmu kultura

S pojmom kultura često se susrećemo, kako u svakodnevnoj komunikaciji, tako i u različitim stručnim i znanstvenim publikacijama. Riječ je o složenom i teško objašnjivom pojmu koji različiti autori različito definiraju i promišljaju. Etimologija pojma kultura otkriva mnoga njegova značenja. Riječ kultura (*cultura*) latinskog je porijekla i dolazi od glagola *colere*, što znači njegovati, uzgajati, kultivirati, oplemeniti, štovati s obožavanjem. U ranijoj uporabi ta se riječ odnosila na brigu za nešto ili za postupanje s nečim, no pritom se mislilo u prvom redu na usjeve i životinje (Williams, 1976). Prema *Hrvatskom enciklopedijskom rječniku* (2004) pojam kultura ima četiri značenja:

- 1) ukupnost materijalnih i duhovnih dobara, etičkih i društvenih vrijednosti, što ih je stvorilo čovječanstvo;
- 2) ukupnost duhovne, moralne, društvene i proizvodne djelatnosti jednog društva ili epohe;
- 3) ukupnost obrazovanja, znanja, vještina, etičkih i socijalnih osjećaja, društvenog ophođenja i ponašanja nekog pojedinca u odnosu prema drugome;
- 4) uzgoj, obrada i obrađivanje biljke na predviđenoj površini.

Prvu jasnu definiciju kulture dao je britanski antropolog Edward Burnett Tylor. On navodi da je kultura složena cjelina „koja uključuje znanja, vjerovanja, umjetnost, moral, pravo, običaje i sve druge sposobnosti i navike koje je čovjek stekao kao član društva“ (Tylor, 1871: 1). Nakon Tylora i mnogi su drugi autori isticali svoje definicije kulture tako da ih je do 50-ih godina bilo preko stotinu. Clyde Kluckhohn i Alfred Kroeber (1952) prikupili su 163 definicije od kojih se u nekima autori bavi kulturom kao načinom života neke zajednice, u nekima načinom razmišljanja i ponašanja, a ima i onih koje pod kulturom podrazumijevaju društveno nasljeđe, odnosno konkretne tehnike „prilagodbe okolini i ljudima“ (Skledar, 2012:23). Kluckhohn i Kroeber daju novu definiciju kulture koja glasi:

„Kulturu sačinjavaju eksplicitni i implicitni obrasci ponašanja i u vezi ponašanja obrasci stečeni i preneseni s pomoću simbola, koji sačinjavaju distinktivna postignuća ljudskih skupina, uključujući njihova utjelovljenja u artefaktima; bitna jezgra kulture sastoji se od tradicionalnih (tj. povijesno izvedenih i odabраниh) ideja i posebno njima pripadajućih vrijednosti; kulturni sustavi mogu se, s jedne strane, smatrati proizvodom djelovanja, a s druge uvjetujućim elementom budućeg djelovanja.“ (Kluckhohn i Kroeber, 1952: 181)

Rasprava o pojmu kultura nastavlja se i u posljednjim desetljećima 20.-og stoljeća pa tako antropolog John Ogbu govori o kulturi kao sveukupnosti načina življenja određene ljudske skupine koja pitanje vlastitog opstanka rješava kroz sustav akumuliranih znanja, vrijednosti, običaja i obrazaca ponašanja (Ogbu 1989), a Michael Haralambos ističe kako kultura utječe na članove društva tako što usmjerava njihove postupke i određuje njihov svjetonazor. „Članovi društva obično shvaćaju kulturu kao nešto samo po sebi razumljivo. Ona postaje u tolikoj mjeri dio njih da često nisu ni svjesni da postoji“ (Haralambos (1989: 17). Spomenimo još i Franca Crespija koji govori o kulturi kao procesu upotrebe racionalnosti pomoću koje čovjek proizvodi svoj simbolički svijet. „Bogatstvo tog svijeta uvijek ga razlikuje od nižih stupnjeva razvoja“ (Crespi, 2006: 157).

Velik utjecaj na teoriju kulture uopće imao je kulturni kritičar i teoretičar Raymond Williams (1961: 57). On smatra da su se u pokušajima određenja pojma kulture iskristalizirale tri općenite kategorije: *idealna*, *dokumentirana* i *socijalna*. Prema *idealnoj* kultura se promatra kao „stanje ili proces ljudskog usavršavanja u smislu određenih apsolutnih ili univerzalnih vrijednosti“. Analiza je, prema tome, usmjerena na vječne i opće vrijednosti u životu, na opći ljudski razvoj i na univerzalno ljudsko stanje. Slabost te definicije očituje se u apstraktnosti u odnosu na društvene okolnosti te u neprihvatljivosti „odvojenosti čovjekova idealnog razvitka od zadovoljenja njegovih materijalnih potreba“ (Duda, 2001: 239).

Drugi način definiranja kulture Williams (1961) naziva *dokumentarnim*. To znači da je kultura dio materijalne baštine te skup djela nastalih kao rezultat ljudskog stvaralaštva koja omogućuju pamćenje i bilježenje misli i iskustva čovjeka, odnosno doživljaj duha nekog vremena. Možemo reći da je riječ o kategoriji koja je izjednačena s umjetnošću. Vrijednost se u ovom slučaju nalazi samo u pisanim i slikovnim izvorima, dok su ostali aspekti čovjekova života izostavljeni. Williams ističe da je i u ovom konceptu prisutna reduktivnost te da ga se, kao takvog, teško može prihvatiti.

Prema *socijalnoj* kategoriji kultura se opisuje kao poseban način života „u kojemu se određena značenja i vrijednosti ne izražavaju samo u umjetnosti i učenosti, nego također i u institucijama i u svakodnevnom ponašanju“ (Williams, 1961:57). Pod kulturom se podrazumijeva i ono što po nekim drugim definicijama nije dio kulture, kao što su struktura obitelji, organizacija proizvodnje, struktura „institucija koje izražavaju društvene odnose ili njima upravljaju, karakteristične forme kojima članovi društva komuniciraju“ (Williams, 1961: 58). Možemo reći da se prema toj kategoriji kultura definira kao cjelokupni način života neke skupine ljudi.

Williams smatra da u svakoj o navedene tri kategorije ima određenih vrijednosti te da ih, zbog složenosti pojma kultura, sve treba uzimati u obzir te ih promatrati u njihovim međusobnim odnosima.

I Jan Nederveen Pieters govori o različitim kategorijama, odnosno o različitim konceptima kultura. Po njemu problem u raspravama o kulturi nastaje upravo zbog toga što se brkaju različiti koncepti kulture. On govori o postojanju dva koncepta. Prema prvom (teritorijalna, zatvorena/introvertirana kultura) kad se govori o kulturi misli se na neko društvo ili društvenu grupu koja je okrenuta prema sebi i vezana je uz mjesto. Takvo poimanje kulture potječe iz 19. stoljeća i kasnije je razrađeno u kulturnoj antropologiji. Prema drugom konceptu (translokalna kultura) pojam kulture promatra se na širi način, točnije kao proces „translokalnog učenja“ spram prirode (Pieterse, 1994, prema Mesić, 2007: 162).

Vjeran Katunarić (1996: 836) razlikuje tri temeljna značenja ili tri lica moderne kulture koja su povezana „ritmom promjena u odnosima moći unutar skupine vodećih zapadnih zemalja od 17. do kraja 20. stoljeća“. To su *prosvjetiteljsko*, *nacionalno* te (kao najnovije) *interkulturalno* značenje ili lice kulture.

Pod prosvjetiteljskim značenjem pojam kulture vezan je uz visoko umjetničko i intelektualno dostignuće te civilizacijski napredak koji je u svojoj suštini kozmopolitski i okrenut svim ljudima. Vezuje se uz razdoblje eurocentrizma i njegove univerzalističke misije. Budući da se kao uzor kulture i civiliziranosti uzimaju manire europske aristokracije, koje su nedostupne većini ljudi, Katunarić (1996) takvo shvaćanje smatra elitističkim i ekskluzivnim:

„Prosvjetiteljstvo je povezalobogove i ljude, znanje i pučanstvo, ali se razmak između malobrojnih velikih i mnogobrojnih malih nije smanjio. Nekada, na početku modernog mita, činilo se da su sva vrata otvorena i tajne dostupne svima. Ali, stvari su se dalje odvijale po nacrtima moći i bogatstva, politike i ekonomije. Znanje sudjeluje u reprodukciji hijerarhijskog sustava društva na unutrašnjem i međunarodnom planu. Taj sustav izlučuje iz mase one najsposobnije, ali iz toga se ne formira Prometejeva vojska. Stručnjaci čine kadrove država i korporacija čiji se rad i odluke ne temelje na humanističkim idealima prosvjetiteljstva. Obrazovanje je imalo te ideale, neki fakulteti još i danas, ali društvo funkcionira na drugim načelima“ (Katunarić, 1996: 839).

Nacionalno značenje kulture povezano je s rastom nacionalnih pokreta u Europi. Poimanje pojma kulture vezuje se uz nacionalne elemente (jezik, običaje, vjerovanja, identitet, način života određene skupine ljudi), a kulture su izrazi razlika među narodima, jezicima,

religijama i društvenim običajima. Kultura je tako postala znak raspoznavanja i razlikovanja pojedinih naroda.

„Nacionalna ideja je novi, moderni oblik ostvarenja smisla za zajedništvo. Sada se karta svjetske povijesti okreće naglavce. Nacija je uzorak čovječanstva. Ako u uzorku nema univerzalnog, nema ga ni u cjelini. Isti obrat briše implicitnu dogmu prosvjetiteljstva o racionalnom pojedincu i iracionalnom narodu: oba kraja ideje čovječanstva izrastaju iz istog stabla. Nacije, najzad, postaju ekvivalenti individualne osobe“ (Katunarić, 1996: 844).

Kao izraz krize univerzalističkih i nacionalističkih projekata integracije društava i naroda te kao pokušaj prevladavanja potencijalnih žarišta sukoba, sedamdesetih godina 20.-og stoljeća na sjevernoameričkom kontinentu (kasnije i na europskom) nastaje novo, interkulturalno značenje kulture. Prema njemu naglasak treba staviti na jednakovrijednost različitih kultura i na njihov dijalog. Možemo reći da takvo značenje kulture predstavlja kompromis između prosvjetiteljstva i nacionalnih kultura. U duhu interkulturalizma „nacionalno je proizvod kako povijesnog tako i suvremenog procesa prožimanja matične i manjinskih kultura. Isto tako, međunarodna zajednica i čovječanstvo mogu se dalje razvijati samo uz puno razumijevanje i uvažavanje razlika. Dakle, prosvjetiteljsko i nacionalno ne moraju se međusobno isključivati“ (Katunarić, 1996: 848).

U ovom radu posebno smo usmjereni prema interkulturalnom značenju pojma kultura upravo zbog toga što ono upućuje na jednakovrijednost različitih kultura, njihovo povezivanje i dijalog (Katunarić, 2007).

Interkulturalni odgoj i obrazovanje

U suvremenom svijetu sve je više multikulturalnih društava te pokušaja pronalaženja primjerenih načina uređenja takvih društava na načelima kulturnog pluralizma. Naglašena je potreba dostizanja razine jedne nove koncepcije uređenja odnosa u društvu kojom će se ostvariti integracija „svih skupina u djelovanju unutar demokratskog uređenja, ali uz zadržavanje obilježja nacionalnih kultura“ (Sekulić-Majurec, 1996: 678). To se postiže mijenjanjem stavova i ponašanja ljudi te ostvarivanjem odgoja i obrazovanja na načelima interkulturalizma:

„Interkulturalni odgoj i obrazovanje nezaobilazni su čimbenici u procesu međusobnog upoznavanja, razumijevanja različitih kultura i uspostavljanja

pozitivnih relacija. Pojam „interkulturalnoga“ podrazumijeva obrazovanje koje daje pravo na različitost, pridonosi ostvarivanju jednakih mogućnosti i priprema sve učenike za zajednički život u demokratskom društvu“ (Hrvatić, 2009: 101).

Kod razmatranja pitanja interkulturalnog odgoja i obrazovanja susrećemo se s pojmovima interkulturalizam¹ i multikulturalizam². Ti se pojmovi često koriste u istom značenju, iako predstavljaju različite pristupe kulturnim razlikama. Dok se pojmom multikulturalizam označava suživot više kultura ili istodobno djelovanje različitih kultura unutar iste zemlje, što znači da je bliži statičnoj viziji kulture (Perotti, 1995), interkulturalizam se odnosi na uspostavljanje određenog odnosa među tim različitim kulturama (priznavanje, povezivanje, ravnopravnost, međusobna suradnja). Poseban naglasak stavlja se na jednakovrijednost različitih kultura i njihov dijaloški međuodnos (Dragojević, 1999; Mesić, 2007).

„Multikulturalizam se u početku shvaća kao odgovor na miješanje kulturno, društveno, etnički i religijski različitih zajednica, ali i kao zahtjev za punopravno priznavanje osobnosti neke društvene skupine“ ... „Danas je taj pojam poprimio novo značenje unutar politika Europske Unije te predstavlja svojevrsno tretiranje društva kao zbroja distinktivnih rasnih i etničkih skupina, s ciljem da se političkim dijalogom one objedine.“ (Sršen i Bogeljić, 2014: 105)

Marino Ninčević smatra da, s obzirom na današnji europski kontekst, multikulturalizam mora zakoračiti prema interkulturalnom dijalogu. „Naglašena dimenzija dijaloga među kulturama daje interkulturalizmu potrebnu otvorenost i socijalnu dimenziju dodira“ (Ninčević, 2009: 63).

Vijeće Europe usvojilo je 1975. godine rezoluciju s temeljnim preporukama za obrazovanje djece migranata u Europi, a osamdesetih godina 20.-og stoljeća donijelo je i opća načela interkulturalnog odgoja i obrazovanja. Radi se o sljedećim načelima:

- utemeljenost na ravnopravnom prihvaćanju različitosti pojedinaca i skupina;

¹ Interkulturalizam je europska kulturna politika oblikovana unutar Vijeća Europe početkom sedamdesetih godina 20.-og stoljeća. U početku ona je bila „povezana s imigracijskim politikama zapadnoeuropskih zemalja, kasnije i kao politika novih europskih integracija“ (Čačić-Kumpes, 2004: 149).

² Pojam multikulturalizam više je karakterističan za anglosaksonsko područje, dok je interkulturalizam potekao od francuskih govornika. Ipak, u većini europskih zemalja koristi se pojam interkulturalizam (Čačić-Kumpes, 2004; Piršl, 2005).

- zajamčivanje jednakih mogućnosti za sve učenike i suprotstavljanje svim oblicima diskriminacije, rasizma, ksenofobije i dr.;
- prihvaćanje kulturnih, jezičnih i ostalih različitosti kao izvora učenja i obogaćivanja nastavnog procesa;
- razvijanje interkulturalnog obrazovanja kao procesa uzajamnosti, suradnje, jednakosti, obogaćivanja i stvaranja zajedničkih vrijednosti;
- izbjegavanje etnocentrizma (prema Hrvatić, 2007: 44).

Da škola treba biti mjesto na kojemu se učenike potiče na razumijevanje, razmjenu i poštivanje kulturnih različitosti, odnosno mjesto na kojemu će se ostvarivati interkulturalni odgoj i obrazovanje, upućuje nas i hrvatski *Nacionalni okvirni kurikulum* u kojemu je interkulturalizam izdvojen kao posebno načelo, a njegova primjena očekuje se na svim odgojno-obrazovnim razinama.

Neven Hrvatić (2009) ističe kako se interkulturalni kurikulum treba temeljiti na stečenim iskustvima učenika i obuhvaćati nekoliko komplementarnih dimenzija:

- kulturalna – sposobnost interkulturalne komunikacije (na lokalnom, nacionalnom i međunacionalnom nivou);
- društvena – suodnos u procesu poštivanja ljudskih prava, individualne i društvene odgovornosti i socijalne pravde (funkcije obitelji, poticanje suradnje, sudjelovanje u javnom životu);
- gospodarska – osposobljavanje učenika za različite radne uloge i odgovornu potrošnju;
- okolinska – priprema za donošenje strateških odluka prema održivom razvoju (Hrvatić, 2009: 104).

Ciljevi i metodologija istraživanja

Ciljevi istraživanja

U ovom radu želimo posebnu pažnju usmjeriti na pitanje mogućnosti odgoja glazbom za poštivanje kulturnih različitosti u glazbenim školama. Zato smo se odlučili provesti istraživanje koje je imalo za cilj utvrditi koliko se često učenici glazbenih škola susreću s različitim kulturama u okviru instrumentalne nastave i nastave zbora te koje su kulture pritom najzastupljenije.

Metode prikupljanja i analiziranja podataka

Do podataka smo došli analizom glazbenih programa s državnih natjecanja na kojima su sudjelovali učenici osnovnih i srednjih glazbenih škola. Riječ je o programima izvedenim na natjecanjima u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje i Hrvatskog društva glazbenih i plesnih pedagoga i to u sljedećim disciplinama: violina, viola, violončelo, flauta, klarinet, saksofon, truba, rog, harmonika, harfa, udaraljke i i zbor. Budući da se u tim disciplinama natjecanje organizira svake druge godine, analizirali smo podatke o programima iz 2012., 2014. i 2016. godine.

Rezultati istraživanja

Umjetnički i pedagoški dosezi umjetničke nastave hrvatskih glazbenih škola i umjetničkih (muzičkih) akademija svake se godine pokazuju na Hrvatskom natjecanju učenika i studenata glazbe i plesa. Riječ je o manifestaciji koja je organizirana tako da se jedne godine učenici i studenti natječu u disciplinama glasovir, solfeggio, tambure, orgulje, pjevanje, orkestri, suvremeni ples – solo i klasični balet – solo, a druge u disciplinama za gudačka glazbala, puhačka glazbala, harmoniku, harfu, udaraljke, zborove, suvremeni ples – skupine i klasični balet – skupine. Pritom se učenike i studente redovito svrstava u različite kategorije, ovisno o njihovoj dobi³.

Za potrebe ovog istraživanja odlučili smo analizirati programe iz dvanaest disciplina (tri gudačka instrumenta, pet puhačkih, harmoniku, harfu, udaraljke i zbor) i četiri kategorije (I., II., III. i IV.). U instrumentalnim disciplinama izostavili smo V., VI. i VII. kategoriju jer one obuhvaćaju godišta koja se najčešće odnose na studente umjetničkih akademija. Kako se u disciplini zbor natječu samo učenici osnovne i srednje glazbene škole, analizirali smo programe svih pet kategorija: I. – dječji jednoglasni zborovi, II. – dječji troglasni zborovi, III. – djevojački zborovi, IV. – mješoviti troglasni zborovi ili V. – mješoviti četveroglasni ili peteroglasni zborovi.

³ Prema propozicijama natjecanja u većini disciplina učenici su raspoređeni u sljedeće kategorije: I. kategorija – 11 godina i mlađi, II. kat. – 13 godina i mlađi, III. kat. – 15 godina i mlađi, IV. kat. – 17 godina i mlađi. V. kat. – 19 godina i mlađi. Granica je pomaknuta za jednu godinu više samo kod instrumenata koji se počinju učiti svirati u nešto starijoj dobi, a to su fagot, trombon, tuba, eufonij, viola i kontrabas.

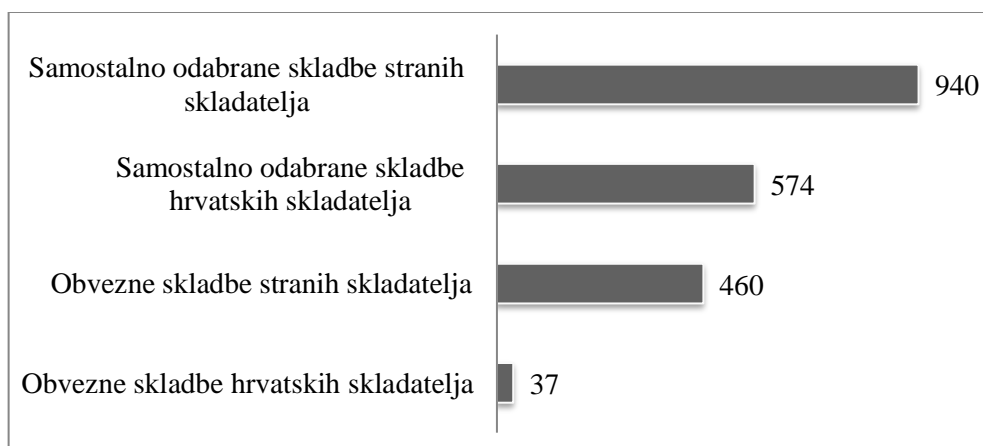
Prema propozicijama ovog natjecanja u većini natjecateljskih disciplina traži se izvođenje jedne zadane skladbe i barem jedne skladbe hrvatskog skladatelja. Zato smo u prikazu rezultata istraživanja izdvojili četiri skupine skladbi:

1. obvezne skladbe hrvatskih skladatelja;
2. obvezne skladbe stranih skladatelja;
3. samostalno odabrane skladbe hrvatskih skladatelja;
4. samostalno odabrane skladbe stranih skladatelja.

Kod analize podataka posebnu smo pažnju usmjerili na skupinu kojoj pripadaju samostalno odabrane skladbe stranih skladatelja.

Rezultati su pokazali da je na ovom natjecanju u odabranim disciplinama tijekom 2012., 2014. i 2016. godine izvedeno ukupno 2011 skladbi, od toga 1400 skladbi skladatelja iz drugih zemalja te 611 skladbi hrvatskih skladatelja. Skladbe stranih skladatelja uključivale su obvezne skladbe (460) te skladbe koje su nastavnici i učenici samostalno odabrali za svoj program (940) (slika 1). Od tih slobodno odabranih skladbi najviše je skladbi francuskih (255), njemačkih (190), talijanskih (90), ruskih (78), belgijskih (61), austrijskih (56) i američkih skladatelja (48). S više od deset skladbi zastupljeni su još češki (17), mađarski (16), poljski (16) i brazilski skladatelji (12) (slika 2). Ukupno 25 zemalja zastupljeno je barem s jednim skladateljem. Od toga 23 zemlje je s europskog kontinenta, a dvije s američkog (SAD i Brazil).

Vrlo je mali broj obveznih skladbi hrvatskih skladatelja (37). One se pojavljuju tek u dvama disciplinama – viola (3) i zbor (34). Budući da je i inače manje umjetničke glazbene literature hrvatskih nego stranih skladatelja, hrvatske bi skladatelje trebalo više poticati na stvaranje instrumentalnih skladbi za pojedine instrumente koji se uče svirati u glazbenim školama.

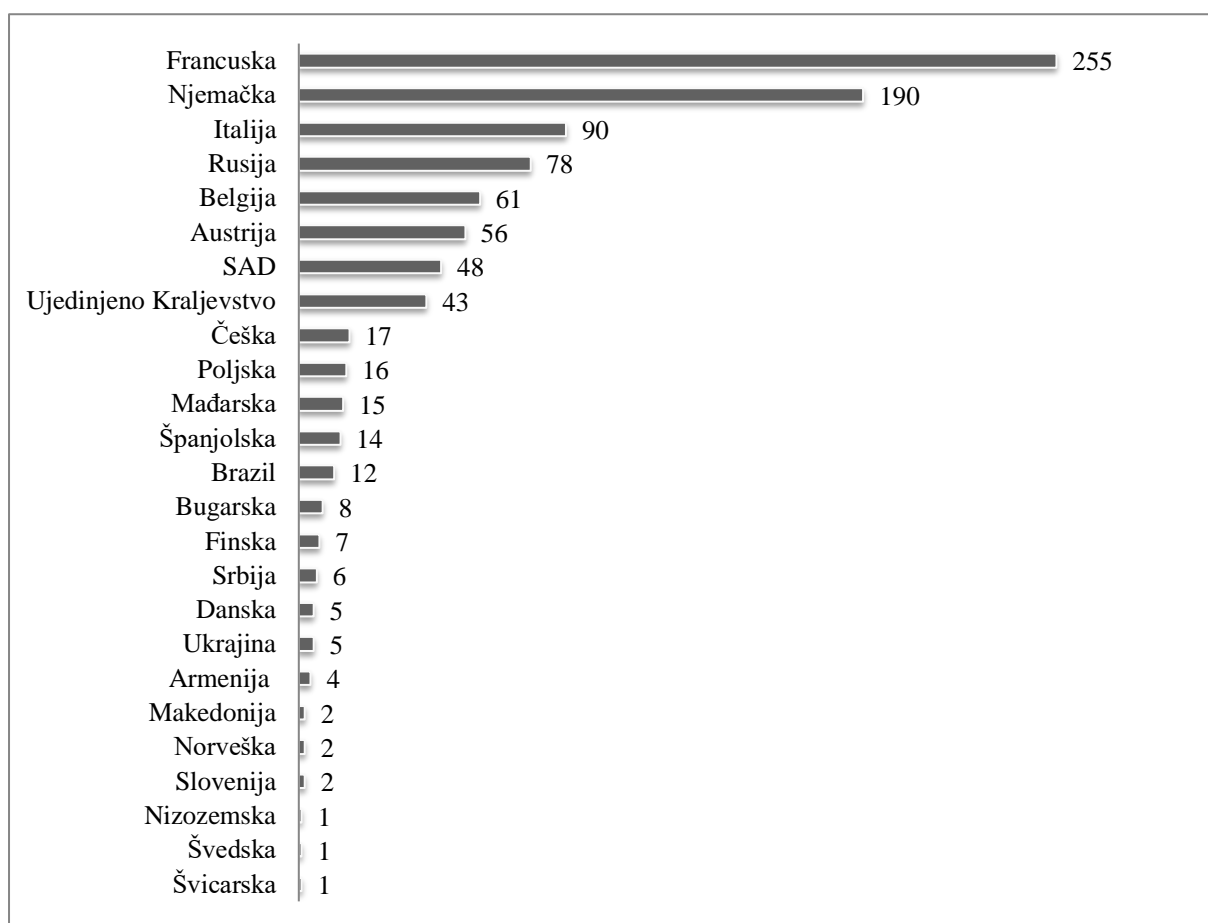
Slika 1. Broj skladbi izvedenih na državnim natjecanjima u pojedinim kategorijama

Tablica 1. Broj skladbi stranih i hrvatskih skladatelja izvedenih na državnim natjecanjima

		Samostalno odabrane skladbe stranih skladatelja po zemljama i disciplinama																				Uk. str.	Zad. str.	Uk. hrv.	Zad. hrv.					
		AM	AT	BE	BG	BR	CH	CZ	DE	DK	ES	FI	FR	HU	IT	MK	NL	NO	PL	RU	SE					SI	SR	UA	UK	USA
Violina	2016		5	14			1	1	23		3		10	2	6				2	10				1		1	79	67	56	-
	2014	1	3	8					12		1		2		8				1	8							44	39	39	-
	2012	2	2	5					12		3	1	3		4				4	3				1		1	41	32	30	
Viola	2016		1	2					11				1		1					1			2		1	20	13	7	-	
	2014			1					8						1								1			11	6	9	2	
Violončelo	2012								5				1		1								1		1	9	7	9	1	
	2016		3					1	9				7		2					3					1	1	27	18	6	-
	2014		4						7				5		3					1						20	14	17	-	
Flauta	2012		2						5				5		2					1						1	16	13	13	-
	2016	1	7	3				3	17	2			9	2	14					1				3		62	-	31	-	
	2014		4	3				1	14	1			13		5				1	1			1		1	45	7	26	-	
Klarinet	2012								11		1		7	1	2									2		24	24	24		
	2016			1				1	1				16													19	19	19	-	
	2014			6						1			3											1		11	11	11	-	
Saksofon	2012			1				1	4				5							1				1		13	13	13		
	2016			5									16		1											22	22	22	-	
	2014												19													19	19	19	-	
Truba	2012			2									10													12	12	12	-	
	2016			2				1	1	1			8		2							1		4	4	24	26	20	-	
	2014								4				14	1	4					2			1		3	29	30	23		
Rog	2012			3				1	1				5		3				1					3	2	19	19	19	-	
	2016		2					2	3				1		1					1						10	10	6	-	
	2014								1				2													3	8	13	-	
Harfa	2012		3										2													5	4	5	-	
	2016			2				3	1				9		1		1							1	1	19	10	3		
	2014			2						1		7								1				3		14	8	2		

Harmonika	2012							1			1		2													4	3	3			
	2016								5					5					2	10						2	24	1	13		
	2014		1						2			3	1		3				2	22					1		35	4	15		
	2012		1						4		1	2	3		3				1	12	1	1		1		1	31	1	14		
Udaraljke	2016		6		3	6			7				22	2	3				1						6	9	65	0	0		
	2014		4		2	5			5				29	4	6										2	6	63	0	0		
Zborovi	2012		4		3	1			7				15	2	2				1						1	6	42	0	0		
	2016		2						5				1	1	3	1		2							1	2	4	22	-	26	11
	2014		1	1					4		2		1	1	2										8	2	22		29	12	
	2012		1					1	1		1	1	1		2	1								1		2	3	15	-	20	11
Ukupno		4	56	61	8	12	1	17	190	5	14	7	255	16	90	2	1	2	16	78	1	2	6	5	43	48	940	460	574	37	

Legenda: AM – Armenija, AT – Austrija, BE – Belgija, BG – Bugarska, BR – Brazil, CH – Švicarska, CZ – Češka, DE – Njemačka, DK – Danska, ES – Španjolska, FI – Finska, FR – Francuska, HU – Mađarska, IT – Italija, MK – Makedonija, NL – Nizozemska, NO – Norveška, PL – Poljska, RU – Rusija, SE – Švedska, SI – Slovenija, SR – Srbija, UA – Ukrajina, UK – Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Sjeverne Irske, USA – SAD (Sjedinjene Američke Države), Uk. str. – ukupno stranih skladatelja po slobodnom izboru, Zad. str. – zadane skladbe stranih skladatelja, Uk. hrv. – ukupno hrvatskih skladatelja po slobodnom izboru, Zad. hrv. – zadane skladbe hrvatskih skladatelja

Slika 2. Ukupan broj skladbi po zemljama

Kao što je vidljivo u tablici 1, skladbe francuskih skladatelja zastupljene su u svim disciplinama, skladbe njemačkih skladatelja kod svih osim saksofona, talijanskih kod svih osim klarineta, ruskih kod svih osim saksofona, udaraljki i zborova i skladatelja iz Ujedinjenog Kraljevstva kod svih osim violine, saksofona i roga. Zborski repertoar uključuje najčešće skladbe engleskih, njemačkih i američkih skladatelja, što je sasvim logično. Naime, kad se biraju skladbe koje treba pjevati na stranom jeziku biraju se one koje se mogu uspješno savladati. Takve su upravo skladbe na engleskom i njemačkom jeziku, dakle na stranim jezicima koje djeca najčešće uče u hrvatskim školama.

Analizom podataka uočili smo da najviše zastupljeni skladatelji nisu iz susjednih zemalja. Od tih zemalja s većim je brojem zastupljena jedino Italija (90). Susjedna Mađarska zastupljena je s petnaest skladbi, Srbija sa šest i Slovenija s dvije. Nema niti jednog skladatelja iz Bosne i Hercegovine ili iz Crne Gore. Na temelju toga može se utvrditi da odabir skladbi ne ovisi toliko o bliskosti određene kulture. Važnija je dostupnost i kvaliteta glazbenog repertoara.

Kad se pogledaju rezultati za svaku disciplinu posebno (tablica 2) uočava se da su za violinu najzastupljenije zemlje Njemačka, Belgija i Rusija, za violu Njemačka, za violončelo i flautu Njemačka i Francuska, za klarinet, saksofon i trubu Francuska, za harmoniku Rusija, Njemačka i Italija, za udaraljke Francuska, Sjedinjene Američke Države i Njemačka te za zbor Ujedinjeno Kraljevstvo, Njemačka i Sjedinjene Američke Države.

Tablica 2. Broj skladbi najzastupljenijih zemalja po disciplinama

Disciplina	Najzastupljenije zemlje
Violina	Njemačka (47), Belgija (27), Rusija (21)
Viola	Njemačka (24)
Violončelo	Njemačka (21), Francuska (17)
Flauta	Njemačka (42), Francuska (29)
Klarinet	Francuska (24)
Saksofon	Francuska (45)
Truba	Francuska (27)
Rog	Austrija (5), Francuska (5)
Harfa	Francuska (18)
Harmonika	Rusija (44), Njemačka (11), Italija (11)
Udaraljke	Francuska (66), SAD (21), Njemačka (19)
Zbor	UK (12), Njemačka (10), SAD (9)

Najviše različitih zemalja zastupljeno je na nastavi violine, flaute i zbora (po 15 zemalja), zatim nešto manje, ali još uvijek veći broj na nastavi trube i harmonike (po 13 zemalja), dok su na nastavi saksofona zastupljene tek tri zemlje (od kojih najčešće skladatelji iz Francuske) (tablica 3).

Tablica 3. Broj zastupljenih zemalja i skladbi po disciplinama

Disciplina	Broj zemalja	Ukupan broj skladbi
Violina	15	164
Viola	8	40
Violončelo	8	63
Flauta	15	131
Klarinet	7	43
Saksofon	3	53
Truba	13	72
Rog	6	18
Harfa	10	37
Harmonika	13	90
Udaraljke	10	170
Zbor	15	59

Zanimljiv je podatak da se kod nekih instrumenata javlja mali broj zastupljenih zemalja što znači da su se neke zemlje posebno usmjerile na stvaranje glazbenih djela za određeni instrument, kao npr. francuski i belgijski skladatelji za instrument saksofon, dok su umjetnici iz drugih zemalja usmjereni samo na izvođenje tih skladbi, a ne i na njihovo stvaranje. U nekom od narednih istraživanja moglo bi se utvrditi koji su točno razlozi za to.

Zaključak

Na kraju možemo zaključiti da postoje dobri preduvjeti za ostvarivanje interkulturalnog odgoja i obrazovanja u glazbenim školama. Tome u prilog govore i rezultati predstavljenog istraživanja koji su pokazali da je u instrumentalnoj nastavi i u nastavi zbora zastupljen velik broj skladatelja iz drugih zemalja i drugih kultura te da se oni čak češće odabiru nego domaći, hrvatski skladatelji. S obzirom na zastupljenost pojedinih europskih zemalja, najlakše bi bilo učenicima dodatno približiti francusku, njemačku, talijansku, rusku, belgijsku i austrijsku

kulturu. S obzirom na to da se izvode i glazbena djela skladatelja s američkog kontinenta, učenicima bi se mogla približiti još američka kultura, a od zemalja Sjedinjene Američke Države i Brazil.

Iako za slobodni dio programa učitelji i učenici mogu slobodno birati skladatelje, dakle bez obzira na njihovo porijeklo, oni se ipak češće opredjeljuju za strane skladatelje. Kad bi se u propozicijama izostavio zahtjev da u programu mora biti barem jedna skladba hrvatskog skladatelja, moguće je da bi broj tih skladbi bio još veći. Treba reći da se tu ne radi o tome da učitelji ne žele da njihovi učenici izvode djela hrvatskih skladatelja, nego da postoji puno veći broj lako dostupnih, a vrlo vrijednih glazbenih djela stranih skladatelja, zbog čega djela hrvatskih skladatelja rjeđe dolaze na red. Kako bi se situacija ipak mijenjala u korist hrvatske glazbene kulture, potrebno je više i češće poticati hrvatske skladatelje na stvaranje skladbi koje će moći izvoditi i učenici glazbenih škola. Tome mogu pridonijeti i učitelji zaposleni u glazbenim školama, a i organizatori Hrvatskog natjecanja učenika i studenata glazbe i plesa. Trebamo imati na umu da odgoj na načelima interkulturalizma podrazumijeva interkulturalni dijalog, a za to nije dovoljno samo upoznavati druge, nego i podizati svijest kod učenika o značenju vlastite kulture.

Za ostvarivanje interkulturalnog odgoja i obrazovanja u glazbenim školama moguće je koristiti različite suvremene oblike školskog učenja. To može biti timska nastava, problemska nastava, suradničko učenje, uključivanje učenika u projekte i projektnu nastavu i dr. (Bognar i Matijević, 2002; Meyer, 2002). S obzirom na to da se u glazbenim školama najčešće izvodi individualna nastava, odnosno da jedan učitelj podučava jednog učenika, za ostvarivanje interkulturalnog odgoja i obrazovanja posebno bismo preporučili uključivanje učenika u skupne, razredne ili školske projekte (mjesečne, polugodišnje ili godišnje) (Svalina, 2010). Učenike se ne mora povezivati samo po razredima ili odjelima (klavirski, gudački, puhački i sl.), nego i prema repertoaru koji izvode. Tako bi se mogle osmisliti aktivnosti kroz koje će gudači i flautisti bolje upoznati njemačku kulturu, a violončelisti, puhači (flauta, klarinet, saksofon, truba, rog), harfisti i udaraljkaši francuske umjetnike i francusku kulturu. Za upoznavanje ruske kulture moglo bi se na sličan način povezati violiniste, violončeliste i harmonikaše, a za talijansku gudače, flautiste i trubače.

Upoznavanje drugih kultura ne znači samo vlastito izvođenje glazbenih djela stranih skladatelja, nego i upoznavanje okolnosti u kojima su ona nastajala, upoznavanje djelovanja istaknutih umjetnika iz drugih zemalja te uključivanje u interkulturalni dijalog putem razmjene iskustava, zajedničkog koncertiranja i druženja s mladim glazbenicima iste ili slične dobi iz drugih zemalja. Uz jasno definirane ciljeve i dobro osmišljene aktivnosti glazbene škole mogu

u tome biti vrlo uspješne, pa čak i prednjačiti u odnosu na ostale škole i ukupnu društvenu zajednicu. Važno je samo osvijestiti kod učitelja glazbenih škola potrebu za ostvarivanjem odgoja i obrazovanja na načelima interkulturalizma te im dati punu podršku pri realizaciji programa i projekata kojima se on ostvaruje.

Literatura:

- Bedeković, V. (2012). Poznavanje temeljnih vrijednosti interkulturalizma u kontekstu provedbe interkulturalnog odgoja i obrazovanja. *Školski vjesnik: časopis za pedagoška i školska pitanja*. 61 (3), 305-324.
- Bognar, L. & Matijević, M. (2002). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Crespi, F. (2006). *Sociologija kulture*. Zagreb: Politička kultura.
- Čačić-Kumpes, J. (2004). Politike reguliranja kulturne i etničke različitosti: o pojmovima i njihovoj upotrebi, *Migracijske i etničke teme*, 20 (2-3), 143-159.
- Dragojević, S. (1999). *Multikulturalizam, interkulturalizam, transkulturalizam, plurikulturalizam: suprotstavljeni ili nadopunjujući koncepti*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Duda, D. (2001). Nadziranje značenja: Što je kultura u kulturalnim studijima? *Reč: časopis za književnost i kulturu, i društvena pitanja*, 64 (10), 235-253.
- Haralambos, M. (1989). *Uvod u sociologiju*. Zagreb: Globus.
- Hrvatić, N. (2007). Interkulturalna pedagogija: nove paradigme. U: V. Previšić, N. N. Šoljan i N. Hrvatić (ur.), *Pedagogija prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja*, (str. 41-57), Zagreb: Hrvatsko pedagoško društvo.
- Hrvatić, N. (2009). Interkulturalno obrazovanje: Novi razvoji. U: A. Peko i V. Mlinarević (ur.), *Izazovi obrazovanja u multikulturalnim sredinama* (str. 99-114). Osijek: Učiteljski fakultet.
- Hrvatski enciklopedijski rječnik* (2004). Svezak 5., Zagreb: EPH i Novi Liber, 7.
- Katunarić, V. (1996). Tri lica kulture. *Društvena istraživanja*, 5 (5-6), 831-858.
- Katunarić, V. (2007). *Lica kulture*. Zagreb: Biblioteka Antibarbarus.
- Kluckhohn, C. & Kroeber, A. L. (1952). *Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions*. New York: Vintage Books.
- Mesić, M. (2007). Pojam kulture u raspravama o multikulturalizmu. *Nova Croatica: časopis za hrvatsku književnost i kulturu*. 1 (1), 159-184.

- Meyer, H. (2002). *Didaktika razredne kvake: Rasprave o didaktici, metodici i razvoju škole*. Zagreb: Educa.
- Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i opće obvezno obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi* (2011). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.
- Nastavni planovi i programi za osnovne glazbene škole i osnovne plesne škole* (2006). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.
- Nastavni plan i program za srednju glazbenu školu* (2008). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.
- Ninčević, M. (2009). Interkulturalizam u odgoju i obrazovanju: Drugi kao polazište, *Nova prisutnost*, 7 (1), 59-83.
- Ogbu, J. G. (1989). *Pedagoška antropologija*. Zagreb: Školske novine.
- Peko, A. i sur. (2009). Interkulturalno obrazovanje učitelja – što i kako poučavati. U: A. Peko i V. Mlinarević (ur.) *Izazovi obrazovanja u multikulturalnim sredinama* (str. 131-155). Osijek: Sveučilište J. J. Strossmayera.
- Perotti, A. (1995). *Pledoaje za interkulturalni odgoj i obrazovanje*. Zagreb: Educa.
- Piršl, E. (2005). Verbalna i neverbalna interkulturalna komunikacija. U: M. Benjak i V. Požgaj Hadži (ur.), *Bez predrasuda i stereotipa: Interkulturalna komunikacijska kompetencija u društvenom i političkom kontekstu*. (str. 50-90). Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
- Sekulić-Majurec, A. (1996). Interkulturalizam u obrazovanju – osnova multikulturalnog društva. *Obnovljeni život*, 51, 677-687.
- Skledar, N. (2012). *Sociologija kulture: pojmovi, teme, problemi*. Zagreb: Visoka škola za poslovanje i upravljanje s pravom javnosti "Baltazar Adam Krčelić" i Plejada.
- Sršen, A. & Bogeljić, M. (2014). Multikulturalizam u Europi danas – novi rascjepi granica identiteta i prava. *Međunarodne studije: časopis za međunarodne odnose, vanjsku politiku i diplomaciju*, 14 (1), 104-117.
- Svalina, V. (2010). Školski pjevački zbor u međunarodnoj interkulturalnoj suradnji. U: A. Peko, M. Sablić i R. Jindra (ur.) *Obrazovanje za interkulturalizam*, zbornik radova (str. 355-370), Osijek: Sveučilište J.J. Strossmayera, Učiteljski fakultet u Osijeku, Nansen Dijalog Centar Osijek
- Svalina, V. & Matijević, M. (2011). Glazbeno daroviti učenici na primarnom stupnju školovanja. *Napredak: časopis za pedagojsku teoriju i praksu*, 152 (3-4), 425-445.
- Svalina, V. (2015). *Kurikulum nastave glazbene kulture i kompetencije učitelja za poučavanje glazbe*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti.

- Tylor, E. B. (1871). *Primitive culture: researches into the development of mythology, philosophy, religion, language, art and custom*. London: John Murray.
- Agencija za odgoj i obrazovanje (2011). *Bijela knjiga o međukulturnom dijalogu: Živimo zajedno jednaki u dostojanstvu*. Zagreb: AZOO.
- Vujičić, L. (2008). Kultura odgojno-obrazovne ustanove i kvaliteta promjena odgojno-obrazovne prakse. *Pedagogijska istraživanja*, 5 (1), 7-21.
- Williams, R. (1961). *The long revolution*. London: Chatto & Windus.
- Williams, R. (1976). *Keywords: a vocabulary of culture and society*. Oxford & New York: Oxford University Press.

MUSIC EDUCATION FOR CULTURAL DIVERSITY

Abstract

Since we live in the time of globalization when it is quite normal and common to constantly meeting different cultures, so the school should be the place where students will be encouraged to understand, exchange and respect cultural diversity, to achieve intercultural education. This approach is also referred to by the Croatian National Curriculum Framework in which interculturalism is set out as a special principle and its application is expected at all levels of education. In this paper, special attention was focused on the question of educational opportunities for respect for cultural diversity in secondary music schools. Our desire is to determine how often students of such schools meet with different cultures within the instrumental teaching and choir, and which cultures are most often represented. We came up with data by analyzing music programs from state competitions attended by secondary music school students. These are programs performed at the competitions organized by the Education and Teacher Training Agency and the Croatian Association of Musical and Dance Pedagogues in the following disciplines: strings, wind and brass instruments, harp, accordion, percussion and choir.

Keywords: *culture, interculturalism, secondary music school, instrumental teaching, choir*